

ULOGA TREĆEG ZASJEDANJA ZAVNOBiH-A U RAZVOJU KULTURNE POLITIKE BOSNE I HERCEGOVINE

Sarina Bakić*

Sažetak: Autorica će metodom analize sadržaja referata podnesenih na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a, dostupne arhivske i druge teorijske građe nastojati pružiti pregled odluka i smjernica Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a koje se odnose na razvoj kulturne politike u tadašnjoj Bosni i Hercegovini. Rad će predstavljati nastojanje da se pruži tipologija kulturnih praksi koje su se u ovom historijskom periodu najviše zagovarale, na koji način su se kulturne akcije planirale i implementirale te kako se percipirala kultura i uloga kulture u ovom konkretnom društvenom i političkom kontekstu. Jedno od najvažnijih pitanja u ovom radu jeste koliko su tadašnje ideje i vrijednosti u pogledu razvoja kulture uticale na razvoj institucija kulture u Bosni i Hercegovini u nadolazećim decenijama pa sve do savremenog doba.

Ključne riječi: Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a, kulturna politika, kulturne prakse, kulturne akcije, institucije kulture

Uvod

Intenzivna proučavanja kulturne politike te samim tim i kulturnih praksi u zemljama bivše Jugoslavije nakon Drugog svjetskog rata, nameće potrebe za daljim izučavanjem bosanskohercegovačkog kulturnog nasljeđa sublimiranom i u institucijama nastalih u ovom historijskom razdoblju. Galerije i biblioteke su jedne od institucija kulture koje zauzimaju posebno mjesto kada se istražuje i govori o obrazovnom, kulturnom i vaspitnom aspektu tadašnjeg bosanskohercegovačkog društva, a u okviru konkretno koncipirane i proaktivne kulturne politike. Drugim riječima, na ovaj način se kulturna politika koristila za uspostavljanje novih društvenih, političkih i kulturnih vrijednosti. Međutim, u ovom radu nas najprije zanima kako su se uspostavljale i razvija-

---

* Doc. dr., Odsjek za sociologiju, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu
sarina.bakic@fpn.unsa.ba

le institucije kulture putem smjernica kulturne politike u konkretnom kontekstu Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a i smjernica vezanih za kulturu upravo s ovog Zasjedanja.

Kulturne prakse planirane kulturnom politikom tadašnje Bosne i Hercegovine a u cilju 'da se narod upoznaje s umjetnošću' su bile implementirane kako je već navedeno osnivanjem institucija kulture. Na primjerima Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine i Biblioteke grada Sarajeva, odnosno osnivanja narodnih biblioteka, dokazat će se enorman značaj kulturne politike u konkretnom historijskom periodu Bosne i Hercegovine, njeni organizacioni dometi i ciljevi u skladu s vrijednostima koje su tada bile propagirane. Dodatnu referentnost će ovaj rad nastojati postići akcentiranjem činjenice da odabrane institucije kulture još uvijek postoje i rade, te se i u savremenom današnjem vremenu iznova bore za svoj opstanak u ambijentu današnjih vrijednosti, ali i opskurnog odnosa društva i politike prema kulturi i institucijama kulture uopšte.

Formulacija „kulturna politika“ više nas upućuje na semantičko određenje kakva je ili kakva bi trebala da bude politika, nego na pitanje strategije razvoja kulture, kulturnih djelatnosti u cilju razvoja svakog društva. Promijenjeni redoslijed riječi, u ovom slučaju „politika kulture“, u isto vrijeme predstavlja i izmjenu u značenju koja u osnovi više upućuje na pitanje kulture nego prethodna formulacija iako u obje formulacije politika ostaje u prvom licu (Prnjat, 1986). Međutim, čini se da značenja ovog pojma nisu uopšte sporna koliko su sporni sadržaj i suština oko kojih se oni vrte. Naime, politika je ta koja dominira u realnoj praksi života i koja upućuje kulturu, određuje joj društveni status i društvenu ulogu raznovrsnim normativnim i institucionalnim formama. Pored ovakvog određivanja kulturne politike kao kulturnog razvoja, politika postavlja i sopstvenu normu i vrijednosti te svoj institucionalni model kulture i kulturnih praksi. Ovaj rad će to potvrditi u kontekstu historijskog perioda Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a na kojem su postavljene neke od osnovnih smjernica kulturne politike i kulturnog razvoja Bosne i Hercegovine.

Kulturna politika s aspekta Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a: planirana akcija cjelokupnog razvoja društva

Prema historijskim podacima, nakon ulaska partizanskih odreda u grad Sarajevo, održano je Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a. Na tadašnjem zasjedanju, potvrđena je državna struktura federalne Bosne i Hercegovine tako što je izglasan rad Predsjedništva ZAVNOBiH-a između dva zasjedanja, a zatim se ZAVNOBiH konstituisao u Privremenu Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine. Donesen je i Zakon o Vladi Bosne i Hercegovine. Upravo je ova Vlada

Bosne i Hercegovine kreirala i razvijala smjernice razvoja kulturne politike u Bosni i Hercegovini, a u vezi čega postoje jasni navodi u stenografskim zabilješkama i skupštinskom zasjedanju u to vrijeme.

Ciljevi kulturne politike Bosne i Hercegovine su bili uslovljeni kulturnom zaostalošću, iskustvima stečenim u periodu ilegalnog rada Partije, prije rata i u NOB-u, te praksom i teorijom iz tadašnjeg SSSR-a (Nametak, 2017:26). Isti autor navodi i ciljeve koji su u to vrijeme bili zacrtani s naglaskom na iskorjenjivanje nepismenosti i obuhvatanje što većeg broja djece obrazovanjem, popravljjanje i proširenje školske mreže, stvaranje novih kadrova potrebnih za rad u prosvjeti, obnavljanje i jačanje radiodifuzne mreže, kulturno uzdizanje sela, omasovljenje kulturnog rada u duhu marksizma-lenjinizma. Ciljevi su se mijenjali formalno i suštinski i nadopunjavali u skladu s političkom situacijom, privrednim zadacima i lokalnim potrebama i mogućnostima (Nametak, 2017:26-27). Borba protiv nepismenosti postala je prioritetni zadatak, neophodna za uključivanje masovnog stanovništva u društveni, politički i kulturni život. Osim eliminacije nepismenosti stanovništva, kao jedan od glavnih zadataka koji je definisan i potvrđen na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a, jeste stvaranje ekonomskih i socijalnih uslova za razvoj kulture (Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a, stenogramske zabilješke, 1955:83). Rješavanje ekonomske nerazvijenosti i sociokulturni preobražaj društva odvijali su se u uslovima apsolutne devastiranosti privrednog potencijala uzimajući u obzir prije svega ogromne ljudske žrtve i masovna materijalna razaranja. Najviše truda i materijalnih sredstava je utrošeno za oporavak vitalnih funkcija privrede, ali je i u ostalim oblastima društvenog života bio prisutan veliki entuzijazam i potreba da se stanje što prije dovede u normalu (Doknić, 2013:37). Nerazvijena materijalna odnosno privredna baza je bila osnova i za identično stanje kada je kultura bila u pitanju. Najvažniji pokazatelji su se odnosili na obrazovni i kulturni status stanovništva u cjelini naročito s aspekta pismenosti. Stoga je u ovakvim okolnostima stvoren određen model kulturne politike koji bi svojim sadržajem i primjenom najbrže poboljšao stanje u kojem se nalazila Bosna i Hercegovina. Model ove konkretne kulturne politike je model u kojem vladajuće strukture (država/republika) preko svog aparata planiraju razvoj kulture u cjelini i odlučuju o prioritetima, oni usmjeravaju politikom finansiranja i ideološkim određenjima umjetničko stvaralaštvo i valorizuju kreativne doprinose u kulturi, odlučuju o mogućnostima zadovoljavanja kulturnih potreba, vrši revalorizaciju kulturnog nasljeđa, itd. (Prnjat, 1986:53). Za načine i metode ostvarivanja ciljeva kulturne politike bila su zadužena resorna ministarstva za kulturu. Kultura, a samim tim i kulturna politika realizirala se

isključivo preko institucija kulture te se odmah pristupilo osposobljavanju postojećih, ali i stvaranju novih institucija kulture.

Sljedeće smjernice Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a: „omogućiti širim narodnim masama da učestvuju u stvaranju kulture, da svako ispolji svoje sposobnosti“ (Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a, stenografske zabilješke, 1955:83) govore o tzv. demokratizaciji kulture. Osnivaju se domovi kulture i različite kulturne sekcije, kulturno-umjetnička i folklorna društva, s naglaskom na razvijanje amaterizma (naročito amaterska pozorišta), itd. Sintagma demokratizacija kulture se u ovom periodu nazivala kulturno-masovni rad. Postojala su odjeljenja za kulturno-masovni rad, koja su postojala pri republičkim ministarstvima za kulturu (Doknić, 2013:63). Tako se ove smjernice kulturne politike Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a nadalje usmjeravaju na stvaranju stručnog kadra koji će raditi u institucijama kulture¹, izdavanju pozorišnih i muzičkih djela potrebnih za kulturno-masovne manifestacije, stvaranje materijalnih uslova za smotre i festivale, itd. (Doknić, 2013:63). Nadalje, štampa osim političke, dobija i svoju kulturnu ulogu, tako da je „potrebno da se podigne kvalitet i idejni nivo rubrika, listova, periodičnih publikacija zabavnog ili popularno-naučnog karaktera...“ (Doknić, 2013:63). Navedeno se uklapa i s narednim zadatkom koji je Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a definisalo, a to je „zadatak narodnih vlasti da omladini pruži kulturne institucije, sport, da joj se ostvare mogućnosti za zabavu i veselje (Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a, stenografske zabilješke, 1955:96). Slijede i daljnje smjernice za kulturno-masovni rad: „pošto u domovima kulture nedostaju radio-aparati i zvučnici, treba ih nabaviti, „da ne budu tipizirani“ i dati omladini na korišćenje; treba prikazivati više filmova i nabaviti putujuće bioskope „jer poslije filma Slavica, mnoga sela su se preobrazila“; narodnim univerzitetima nedostaje jasan plan rada, pa njihov rad treba proširiti organizovanjem novih kurseva, formiranjem biblioteka, a u kulturno-umjetničkom sektoru treba oformiti folklorne grupe; osjeća se velika potreba za čitaonicama, knjižnicama i distribucijom štampe na selu, jer „neobrazovan seljak ne može postati aktivan borac protiv zaostalosti u selu“, itd. (A CK SKJ, VIII-II-4-c-4. u: Doknić, 2013:62).

S ovim smjernicama u kontekstu približavanja kulture mladim ljudima i dostupnosti institucija kulture svima, otvaramo poglavlje o dvije institucije

---

¹ U Bosni i Hercegovini je bio problem s kadrovima, jer „ima malo ljudi koji imaju srednjoškolsko obrazovanje...trebalo bi formirati neke sindikalne kurseve koji bi dali uvid tim drugovima u problematiku literature...organizuju se biblioteke, narodni univerziteti...(A CK SKJ, VIII-II-4-c-4. u: Doknić, 2013:62). Međutim, ovdje treba dodati da tokom 1946. godine otvaranjem Medicinskog fakulteta univerzitetski centar postaje i Sarajevo.

kulture smještene u Sarajevu, osnovane u periodu nakon Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a.

Razvoj kulturnih praksi kroz osnivanje institucija kulture

Da se kulturna politika nije svodila samo na opismenjivanje stanovništva, već da su njeni ciljevi bili i osnivanje institucija kulture koje će njegovati umjetnost i propagirati značaj umjetnosti za društvo, potvrda jeste osnivanje Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine 1946. godine. Jedno od glavnih težišta ove Galerije od njenog nastanka pa sve do danas jeste sakupljanje, proučavanje i prezervacija bosanskohercegovačke umjetnosti s naglaskom na umjetnost 20. vijeka. Neizmjeran je doprinos ove institucije za razvoj bosanskohercegovačke historije umjetnosti te za dalji razvoj moderne bosanskohercegovačke likovne umjetnosti, što se ogleda u radu ove Galerije i danas.

Naime, u okviru Zemaljskog muzeja u Sarajevu došlo je do značajnih strukturalnih promjena neposredno nakon Drugog svjetskog rata, kada od pojedinih fundusa Muzeja nastaju zasebne institucije kulture. Izdvajanje Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine odnosno njeno osnivanje kao samostalne institucije je potvrđeno Uredbom o Umjetničkoj galeriji u Sarajevu broj 9538/46² koju je na prijedlog tadašnjeg ministra prosvjete Cvijetina Mijatovića, donijela Vlada Narodne republike Bosne i Hercegovine, a potpisana od strane predsjednika Vlade Rodoljuba Čolakovića. Članom 2. ove Uredbe određeno je da finansijsko izdržavanje Galerije jeste odgovornost Ministarstva prosvjete. Član 3. ukazuje na zadatke Galerije da „prikuplja i otkupljuje djela naših i stranih likovnih umjetnika, te da izlaganjem tih djela i organizovanjem izložbi na teritoriji Bosne i Hercegovine utiče na razvoj umjetnosti i da narod upoznaje sa likovnom umjetnošću“. Način na koji će Umjetnička galerija formirati svoju početnu kolekciju umjetničkih djela je definisan Članom 4. Uredbe i glasio je: „Umjetnička galerija prikupljat će značajna djela likovne umjetnosti koja se nalaze u državnim ustanovama i preduzećima na teritoriji Bosne i Hercegovine, a obavezno ona koja imaju istorijsku vrijednost. Umjetnička galerija preuzet će sve slike bivše Galerije slika Državnog muzeja“. Uredba nadalje određuje da direktora Galerije postavlja ministar prosvjete koji je ujedno zadužen i za propisivanje posebnog pravilnika o uređenju i radu Umjetničke galerije. U skladu s ovim odlukama, za direktora je

---

² Uredba se može vidjeti u Monografiji: Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine 1946–1986. (1986), NIŠRO Oslobođenje, Samoupravna interesna zajednica za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Bosne i Hercegovine, Sarajevo. Uredba je objavljena u Službenom listu NR Bosne i Hercegovine, broj 45. od 23. 10. 1946.

postavljen književnik Hamza Humo, koji je, prema podacima iz Monografije (1986) već 15. oktobra, 1946. godine bio zadužen s preko šest stotina djela, uglavnom slika i crteža, a koje je preuzeo iz Galerije slika Zemaljskog muzeja. Hamza Humo je za Oslobođenje, 26. septembra, 1948. godine o ulozi Galerije kazao: „Da bi se naše narodne mase upoznale što bolje sa likovnom umjetnošću i kroz to upoznavanje podizale svoj kulturni nivo održavat će se popularna predavanja u samoj galeriji, praćena diapozitivima starih i novih djela iz oblasti likovne umjetnosti, kako domaće tako i strane“ (Monografija, 1986). Prema riječima Danke Damjanović (Monografija, 1986), u pitanju je „vrijeme rađanja i stvaranja novog socijalističkog društva koje je na svom putu samostalnosti i slobode prolazilo kroz iskušenja što ih nameće svaka mladost“. U ovoj prvoj ‘mladalačkoj’ fazi postojanja Umjetničke galerije Bosne i Hercegovine a koja podrazumijeva period 1946–1959, prešao se put prvenstveno njenog konstituisanja, zatim mijenjanja različitih prostora u gradu, nedostatak kadrova i materijalnih sredstava nakon rata ali je Galerija bez obzira na tadašnje okolnosti krenula ‘u korak sa svijetom’ i pronašla izgubljene tragove i veze s najstarijom generacijom bosanskohercegovačkih likovnih umjetnika. Djela koja su u vremenu nakon Drugog svjetskog rata nađena i prikupljena, čine i danas jedan od najvažnijih fundusa za izučavanje historije umjetnosti Bosne i Hercegovine i regiona. Sve je ovo rezultat rada i prve generacije galerijskih stručnjaka i djelatnika u Bosni i Hercegovini što se često zaboravlja kada je u pitanju galerijska djelatnost u našoj zemlji.

Biblioteka grada Sarajeva je još jedan primjer institucija kulture u Bosni i Hercegovini koja je, kao i najveći broj biblioteka u Sarajevu, nastala nakon Drugog svjetskog rata. Ovaj historijski period predstavlja kontekst kada se intenzivnije radilo na osnivanju javnih narodnih i radničkih biblioteka. Razvoj bibliotekarstva i njegov zamah se upravo veže za 1945. godinu. Nazivom ‘narodne biblioteke’ i ‘radničke biblioteke’ konkretno je formulisan njihov cilj, a to je da su one namijenjene narodu i radnicima za jačanje njihove prosvjetne i kulturne svijesti. Bile su pod upravom tadašnjih narodnih odbora, sindikata, narodnog fronta i omladinskih organizacija i predstavljale kulturne, političke i društvene centre.

Neadekvatni prostori, česta preseljenja, mali broj zaposlenog i stručnog kadra, nedostatna materijalna i finansijska sredstva predstavljaju samo neke od problema s kojima su se suočavale biblioteke u Bosni i Hercegovini (Monografija 60 godina Biblioteka grada Sarajeva, 2007:22). Bez obzira na ovakve okolnosti, biblioteke su se osnivale u svim gradovima u Bosni i Hercegovini, tadašnjim rejonima, opštinama i naseljima. Iz Monografije Biblioteka grada Sarajeva možemo vidjeti, kada je glavni grad u pitanju, da se već 1945. godi-

ne u naselju Vasin Han u opštini Stari Grad osnovala narodna biblioteka Vasin Han u sklopu osnovne škole i to sa samo jednim uposlenikom i fundusom od 200 knjiga. Narodni odbor tadašnjeg Trećeg rejona je u februaru 1947. godine osnovao Narodnu biblioteku Trećeg rejona, koja će nešto kasnije nositi ime bosanskohercegovačkog književnika Hasana Kikića. Ova biblioteka je bila smještena u prostoriji vakufske zgrade na Bistriku s dva zaposlena bibliotekara i knjižnim fondom od 350 knjiga. Biblioteka se nadalje 1949. godine seli u veće prostore iste zgrade što je omogućilo povećanju knjižnog fonda i boljoj organizaciji rada ove institucije. U Odluci Narodnog odbora Trećeg rejona od 10. maja, 1949. godine³ su navedeni konkretni zadaci Biblioteke koji podrazumijevaju da Biblioteka „služi kulturno prosvjetnom uzdizanju naroda davanjem na čitanje, posuđivanjem i drugim širenjem knjiga“. Nadalje, njen zadatak je „da populariše knjigu i biblioteku u širokim narodnim masama svim sredstvima propagande“ i „da skuplja, bibliotekarski obrađuje i izdaje knjige“. Za upravljanje poslovima Biblioteke zadužen je upravnik Biblioteke koji ujedno i rukovodi budžetom institucije dodijeljenog od strane Narodnog odbora Trećeg rejona u Sarajevu. Upravo je današnja Biblioteka grada Sarajeva nastala na temeljima konkretno ove Biblioteke.

Narodni odbor Prvog rejona je 1947. godine osnovao Narodnu biblioteku Ognjen Prica. Ova biblioteka je imala početni knjižni fond od 2076 knjiga koje je poklonila Narodna biblioteka Bosne i Hercegovine. Kasnije se formira i Dječije odjeljenje Biblioteke s 2.144 knjige. Iste godine, u Novom Sarajevu, Narodni odbor Četvrtog rejona također formira biblioteku Petar Kočić s knjižnim fondom od 1684 knjige i predstavlja prvu biblioteku u ovom dijelu Sarajeva.

Prvi rejon osniva Narodnu biblioteku Natkovači 1949. godine koja je poslije dobila naziv Narodna biblioteka Vratnik. Početni knjižni fond se sastojao od 500 knjiga i predstavljale su poklon Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Bosne i Hercegovine. Prema podacima iz Monografije (2007:23), preuzimanjem biblioteke Hrvatskog kulturno-prosvjetnog društva Napredak, Narodni odbor Drugog rejona 1950. godine osniva Narodnu biblioteku Silvije Strahimir Kranjčević koja je u to vrijeme bila najveća biblioteka u opštini Centar i raspolagala s početnim knjižnim fondom od 6597 knjiga. U sastavu ove biblioteke formirana je i Pionirska biblioteka koja od 1961. godine radi pod nazivom Centralna dječija biblioteka Vlatko Foht. Drugi rejon odnosno njegov Narodni odbor osniva i Biblioteku Vladimir Perić Valter koja će s fundusom od 9113 knjiga u tom periodu biti jedna od najvećih biblioteka u Sarajevu.

³ Odluka u svom izvornom izdanju se može vidjeti u Monografija 60 godina Biblioteka grada Sarajeva (2007), JU Biblioteka grada Sarajeva, Sarajevo, (2007:25)

Može se zaključiti da navedeni odabrani podaci idu u prilog tezi o smjernicama kulturne politike Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a, a koje su se odnosile na cilj: „omogućiti širim narodnim masama da učestvuju u kulturi i da svako ispolji svoje sposobnosti“ (Treće zasjedanje ZAVNOBiH-a, stenogramske zabilješke, 1955:83). Riječ je o kulturnoj praksi kulture čitanja koja se u ovom kontekstu razvijala planiranim i strateškim akcijama propagiranja knjige i važnosti čitanja te uključivanjem u ove kulturne prakse što većeg broja stanovništva.

Za ilustraciju rečenog nam može poslužiti tekst iz Oslobođenja (Oslobođenje, 27. februar, 1949, str. 5)⁴ o radu Narodne biblioteke Trećeg reiona: „Narodna biblioteka III reiona se nalazi na Trgu 6 aprila. Raspolaze velikim brojem knjiga od domaćih i stranih pisaca. Biblioteka je namijenjena za široke narodne mase i to učenike, radnike u privredi, domaćice i đake srednjih škola. Upis u članstvo kao i izdavanje knjiga vrši se besplatno. Za pionire srednjih škola knjige se izdaju ponedjeljkom i petkom. Da bi knjiga doprla i u najšire narodne mase biblioteka je na periferiji reiona osnovala tri pokretne biblioteke i uvela raznošenje knjiga po kućama, te se broj čitalaca iz dana u dan povećava“.

Zaključna razmatranja

Bez obzira kako promišljali i shvatali kulturu, kao sistem simboličkog značenja, odnose moći, odnose između različitih idejnih pojava, kao sistema vrijednosti ili vjerovanja, ona se prije svega, uvijek i nedvosmisleno javlja kao sredstvo za artikulaciju socijalnog odnosa među pojedincima i društvenim grupama. Kulturna politika je u tom smislu i način artikulacije odnosa između države i društva, ali i odnosa u specifičnom društvu. Drugim riječima, kulturna politika se oblikuje na granici politike i kulture i njihovog međusobnog uticaja na sve aspekte društvenog života. Prema Doknićki, država preko svog ideološko-političkog aparata kulturu kao politički i vaspitno poželjnu sadržinu unosi u spolja u životnu i radnu sredinu i u potpunosti odlučuje o svakom procentu materijalnih izdataka za kulturu (Doknić, 2013: 329). Na taj način, kao što je slučaj i s kulturnom politikom ovog historijskog perioda, kultura postaje nezaobilazan činilac preobražaja cjelokupnog društva, planirana u okviru kulturne politike kao sistema za usmjeravanje, unapređenje i koordinaciju bezgraničnog kulturnog prostora (ibid.). Kulturna politika kao svjesna

---

⁴ Vidjeti u: Monografija 60 godina Biblioteka grada Sarajeva (2007), JU Biblioteka grada Sarajeva

i planska intervencija države u domenu kulture, postaje izuzetno važan dio sveobuhvatnog razvoja i pozicioniranja jedne zemlje.

Zato se sa sigurnošću može reći da je uloga Trećeg zasjedanja ZAVNO-BiH-a za razvoj kulturne politike važna, jer su u pitanju ‘pionirski koraci’ u osmišljavanju kulturnog toka života bosanskohercegovačkog društva u ovom konkretnom istorijskom periodu. Naročito se ovo odnosi na osnivanje institucija kulture koje i danas egzistiraju i čije se univerzalne i humanističke vrijednosti i ciljevi rada nisu promijenili, njegujući umjetnost te kulturu pismenosti i čitanja u današnjem za sve nas vrlo turbulentnom i izazovnom vremenu.

Zasluge ovog Zasjedanja s njegovim smjernicama u domenu kulture se ogleda u začecima jedne konzistentne kulturne politike koju je karakterisalo smanjenje nepismenosti bosanskohercegovačkog stanovništva, otvaranje škola, domova kulture, biblioteka, čitaonica, galerija i drugih institucija kulture⁵. Kasnije će na temeljima ovih početnih smjernica doći do pokretanja mnogih časopisa, izdavačkih kuća, pozorišta, kina, a sve u cilju dostupnosti ovih institucija što većem broju stanovništva naročito mladim ljudima, ženama i seoskom stanovništvu. Upravo u ovom historijskom periodu nastaju prvi temelji onog što i danas nazivamo savremenim bosanskohercegovačkim kulturnim horizontom.

Bibliografija

- Doknić, Branka (2013), *Kulturna politika Jugoslavije 1946-1963*, Službeni glasnik, Beograd
- Nametak, Muhamed (2017), *Bosanski trougao u crvenoj zvijezdi, Kulturni tokovi i izgradnja ‘socijalističkog društva’ u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1952*, Univerzitet u Sarajevu – Institut za historiju, Sarajevo
- Monografija 60 godina Biblioteka grada Sarajeva (2007), JU Biblioteka grada Sarajeva, Sarajevo
- Prnjat, Branko (1986) *Kulturna politika i kulturni razvoj*, Savremena administracija, Beograd
- Treće zasjedanje Zemaljskog Antifašističkog Vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine 26, 27. i 28. aprila 1945 u Sarajevu (po stenografskim bilješkama i skupštinskom zasjedanju (1955), Narodna štamparija, Sarajevo
- Umjetnička galerija Bosne i Hercegovine 1946–1986 (1986), NIŠRO Oslobođenje, Samoupravna interesna zajednica za kulturno-istorijsko i prirodno nasljeđe Bosne i Hercegovine, Sarajevo

---

⁵ Kao jedan od najvažnijih dometa institucionalne izgradnje predstavlja osnivanje Univerziteta u Sarajevu 1949. godine. Ovdje je vrlo važno dodati i osnivanje Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, a oformljena je Uredbom o Narodnoj biblioteci Federalne Bosne i Hercegovine. Potpisao ju je tadašnji ministar prosvjete Ante Babić, a Uredba je objavljena u Službenom listu Federalne Bosne i Hercegovine, 31. oktobra 1945. godine.

CONCLUSION REMARKS

Regardless of how we perceive and understand culture, as a system of symbolic meanings, power relations, relations among various concepts, as system of values and validations, culture always represents a tool for articulation of relations among individuals and social groups. In this context, cultural politics is shaped upon the borderline between politics and culture and their mutual influence on all aspects of social life. According to Doknić, state through its ideological and political apparatuses as politically and educationally affirmative content interiorize it in living and working environment and entirely decide about each percent on financial support for culture (Doknić, 2013: 329). In this way, as it is the case with cultural politics in this specific historical period, culture becomes unavoidable factor of entire society's transformation, planned within the cultural politics system aimed to direct, improve and coordinate limitless cultural space (ibid). Cultural politics as intentional and planned state intervention in the cultural domain, become enormously important part of entire development and positioning of one country.

That is why we can claim with certainty that the role of the third assembly of ZAVNOBiH (National Anti-Fascist Council of the People's Liberation of Bosnia and Herzegovina) is very noteworthy concerning development of cultural politics in Bosnia and Herzegovina. These are 'pioneers' steps' in creating the flow of cultural life in Bosnia and Herzegovina's society in this particular historical context. This is specifically related to establishment of cultural institutions, which exist today as well and whose universal and humanistic values and aims remain unchangeable. These institutions still nurture art and cultural literacy and reading in this very turbulent and challengeable times we are living in.

Merits of the third assembly of ZAVNOBiH with its directions in the domain of culture resulted in creation of one consistent cultural politics, which is characterised by reduction of illiteracy, opening of schools, cultural centres, libraries, reading rooms, galleries and other cultural institutions. Later, upon these directions and decisions, there will be many magazines, publishing houses, theatres, cinemas, with only one aim. That is availability of all cultural intuitions for more citizens as possible, particularly for youth, women and rural inhabitants. In this historical period, we can find the roots of what we call today's Bosnia and Herzegovina's contemporary cultural horizon.